

प्रश्न, प्रश्न आणि प्रश्न ?

सुधाने स्वयंपाक घर आवरले आणि ती विश्रांतीसाठी बेडवर येऊन पडली. सकाळची वेळ तर एवढ्या घाईत जाते की विचारता सोय नाही. मुलांच्या आंघोळी, त्यांची जेवण, त्यांचे डबे, छोट्याला शाळेत सोडणेया कामात वेळ कसा निघून जातो कळतच नाही. तिचे व माधवचे जेवण, अगदी त्याला रुमाल , टाय इ., हुडकून देऊन ऑफिसला पाठवणे हेही एक महत्त्वाचे कामच होते. त्यानंतर स्वयंपाकघरातील भांडी आवरणे, ओटा धुणे वगैरे आवरू न मगच तिला मोकळ श्वास घेता येई.

आज सकाळपासून तिचे मन अस्वस्थ होते. तिला आज सचिनची, तिच्या भावाची फार आठवण येत होती. आजच्याच दिवशी तो तिच्या घरून गेला होता. त्याला जवळ जवळ सात वर्षे इ गाली होती. त्यानंतर त्याचा पत्ताच नव्हता. तो कोठे असेल ? काय करित असेल ? याची कोणालाच माहिती नव्हती. आजवर्चा जीवनपट तिच्या डोळ्यासमोरून सरकू लागला.

त्यांचे कुटुंब तेव्हा वर्धाला रहात होते. वडीलांचे पुस्तकाचे दुकान होते. पाच भावांची एकच बहीण होती. सचिन तिच्या पाठचा. तसे त्यांचे कुटुंब खाऊन पिऊन सुखी होते. धार्मिक होते. जैन विचारांचे कडक पालन करणारे होते. आई तर बाराही महिने व्याळू करीत असे. अष्टमी एकादशीला एकाशन करी. पर्युषणाचे नऊ दिवस एकाशन आणि अनंत चतुर्दशीचा उपवास करी. रविवार व्रत, सुगंध दशमी व्रत, अनंत व्रत अशी जवळ जवळ सर्व व्रते तिने केलेली होती. वडीलही पर्युषणात उत्साहाने भाग घेत. कार्यक्रम बसविण्यात त्यांचा सहभाग असे. ते स्वतः सुंदर पेटी वाजवीत आणि आवाजही चांगला असल्यामुळे गातही. लहानपणापासूनचे संस्कार झाल्यामुळे भक्तामर, एकी भावादी बरीच स्तोत्रे त्यांना पाठ होती.

सचिनला कारंज्या गुरुकुलात शिकायला ठेवले होते. तो अतिशय कुशाग्र बुद्धीचा होता. गणिताची त्याला फार आवड होती. तसा तो गुरुकुलात सर्वांचा आवडता होता. सातवीत असताना त्याने गुरुकुलाच्या संचालकाबरोबर जाऊन सुरतेला सर्व जैन समाजापुढे तत्त्वार्थ सुत्राचे निरूपण केले. त्यामुळे त्याच्या विषयी गुरुकुलाला अभिमान होता.

पुढे सचिनच्या वडिलांच्या दुकानाचा कारभार वाढला, म्हणून दुकानाची एक शाखा आणखी वाढविली. त्यांचा मित्रच ती शाखा पहात असे. पण पैसा पाहताच त्याची बुद्धी पालटली. त्याने दुकानात माल भरण्याऐवजी स्वतःचे घर भरणे सुरु केले. पुढे ते दुकान बंद करावे लागले.

पण त्याची देणी देता देता हेही दुकान बंद पडायला आले. नवीन माल भरता येईना. परीस्थिती खालावतच गेली. एका सुट्टीत सचिन गुरुकुलातून घरी आला. तो परत जायला तयारच नव्हता. आल्या आल्याच त्याने सांगितले-

"आई, मी आता गुरुकुलात परत जाणार नाही. तू बाबांना माझं नांव इथल्याच शाळेत घालायला सांग." "

"का रे सचिन, तुला तेथे कोणी त्रास देतात का ?" आईने विचारले. "त्रास देत नाहीत पण सारखे पैसे मागतात. बाबा वेळेवर पैसे पाठवत नाहीत. मग ते मला सारखे पैसे घेऊन ये म्हणून सांगतात. मला ते अपमानास्पद वाटते. मी परत जाणार नाही," सचिन म्हणाला.

सचिन म्हणाला ते खरे होते. घरचा खर्च सांभाळून उचलून खर्च पाठवणे वडिलांना जमत नव्हते. संस्था चालकांचे ही त्याच्या दृष्टीने बरोबरच होते. संस्थेचा खर्च चालवायचा तर मुलांना पैसे मागणे त्यांना भागच होते. आईने सचिनचे म्हणणे बाबांच्या कानावर घातले. त्यांनी त्याची समजूत घातली.

"बेटा, दोन वर्षांचा तर प्रश्न आहे. मॅट्रीक झाल्यावर तर तू घरीच राहणार आहे. मी वेळेवर पैसे पाठविण्याचा प्रयत्न करीन."

पण सचिन अजिबात ऐकायला तयार नव्हता. त्याने आपलाच हट्ट पुरा केला. वडिल शेवटी चिडून म्हणाले-

"आता इतक्या उशीरा तुला शाळेत ॲडमीशन कशी मिळणार ? आणि माझ्याजवळ फी भरायला पैसे नाहीत."

"मी प्रायव्हेट मॅट्रीक करीन, पण गुरुकुलात जाणार नाही," सचिन निग्रहाने म्हणाला. त्याचा स्वाभिमान कोटे तरी दुखावला असावा. पण काय झाले ते त्याने घरी सांगितले नाही. वडिलांनी त्याला पुस्तके आणून दिली. त्याने घरीच अभ्यास सुरु केला . गणितासारखा अवघड विषय पण , त्याने स्वतःच तयार केला. शिकवणी लावून मागितली नाही. इंग्रजीही त्याचे चांगले होते. लहानपणापासून वाचनाची आवड जोपासल्यामुळे त्याचे मराठीही चांगले होते. खाजगी अभ्यास करूनही तो मॅट्रीकमध्ये फर्स्ट क्लासने पास झाला. सर्वाना आनंद झाला. कौतुक वाटले.

आता वेगवेगळ्या ठिकाणी अर्ज टाकणे सुरु झाले. त्यावेळी नोकऱ्या इतक्या दुर्मिळ नव्हत्या. पैसाच दुर्मिळ होता. त्याला कलेक्टर कचेरीत क्लार्क म्हणून नोकरी लागली. कष्टाळू,

अबोल आणि बुद्धिमान असल्यामुळे त्याला बढती मिळत गेली. लवकरच तो अकॉउंटंटच्या पोस्टवर पोचला. त्याला नोकरी लागल्यावर वर्षातच सुधाचे लग्न झाले. लग्न होऊन ती पतीबरोबर पुण्याला आली. तिचा संसार व्यवस्थित होता. लवकरच ती दोन मुलांची माताही झाली.

आईची सूनमुख पाहण्याची फार इच्छा होती. पण सचिनने लग्नाला ठाम नकार दिला. इतकेच नव्हे तर त्याने लांबच्या ठिकाणी बदली करू न घेतली. नोकरी करू न सचिनने ग्रॅज्युएशन पूर्ण केले होते. त्याची नोकरी व्यवस्थित चालू होती.

"आई, सचिनमामा आला गं." सुधाची मुलगी पळतच आली. सुधाचा विश्वास बसेना. तिने बाहेर येऊन बघितले, तर खरच सचिन रिक्षामधून सामान काढत होता. ब-याच दिवसांनी आलेल्या भावाला पाहून सुधाला आनंद झाला.

"ये रे सचिन . आई-बाबा कसे आहेत !" गॅसवर चहाला आधण ठेवीत तिने विचारले.

"अगं तार्ई, मी घरू न नाही आलो. तुझी आठवण आली म्हणून परस्पर आलो." सचिन म्हणाला.

"छान केलेस हो. नाहीतरी तुझे येणे होतच नाही. तुझे बॉस तुलारजा द्यायला कुरकुरच करतात," सुधा म्हणाली.

सचिनने सुधासाठी साडी, भाऊजीसाठी शर्टपीस आणि मुलांना कपडे आणले होत. तिने भावाला आग्रह करू न ठेवून घेतले. नवीन नवीन पदार्थ करू न खाऊ घातले. सिनेमाचा, पिकनिकचा प्रोग्रॅम आखला. आठ दिवस कसे गेले कळलेच नाही. आठ दिवसांनी सचिन जायची तयारी करू लागला. सुधाच्या आग्रहाला न जुमानता तो निघून गेला. सुधालाही वाटले त्याची रजा संपली असेल, लवकर जॉईन व्हायचे असेल, म्हणून तो गेले असावा.

चार-पाच दिवसांनी सुधा घर आवरीत असताना तिला सचिनची चिठ्ठी सापडली.

प्रिय तार्ईस,

मी घर आणि नोकरी सोडून आलो आहे. मावशीला भेटून पुढे जाणार आहे. कोठे जायचे ते ठरलेले नाही. माझा शोध घेऊ नये. मी नोकरी सोडल्याचे आईबाबांना माहित नाही. सर्वांना यथायोग्य.

तुझा भाऊ

सचिन

चित्री पाहून सुधाला आश्चर्याचा धक्काच बसला. सचिन एवढा आतल्या गाठीचा असेल याची, तिला कल्पना नव्हती. हा जीवनाला एवढा कंटाळला असेल, याची तिला अजिबात कल्पना येऊ शकली नाही. तो येथे तर अगदी आनंदात दिसत होता. दोन-तीन दिवसांनी वडिलांचे पत्र आले, त्यात सचिन तिकडे आला कां याची विचारणा केली होती. मवशीकडूनही सचिन भेटून गेल्याचे पत्र आले. पण तिलाही तो घर सोडून आला असल्याची कल्पना नव्हती, असे दिसले. वडिल त्याच्या नोकरीच्या गावी जाऊन आले. त्याच्या सहकार्यांना वरीष्ठांना भेटले. पण त्यांनाही काही कल्पना नव्हती. नोकरीत त्याने पैशाची अफरातफर तर केली नसेल, याचीही चौकशी केली. पण तसेही नव्हते. सर्व हिशेब पुर्ण करू न वरिष्ठांच्या ताब्यात दिले होते. त्याला नोकरीत काही त्रास नव्हता. सर्व सहकारी त्याच्या कामावर खुश होते. वडिल त्याच्या खोलीवर गेले. सर्व सामान तसेच पडले होते. वडिलांनी सर्व सामान उचलून निराश मनाने घरी परत आले. हातातोंडाशी आलेला मिळवता मुलगा सोडून जाण्याचे अपार दुःख त्यांच्या वाट्याला आले होते. आईला वाटत होते लहान वयात आपल्या संसाराची जबाबदारी त्याच्या खांद्यावर टाकली, त्यालाच तो कंटाळला असेल. आई-वडिलांच्या दुःखाला पारावार राहिला नाही. त्याचा शोध घेण्याचा त्यांनी खुप प्रयत्न केला, पण पत्ता लागला नाही.

सुधा विचार करू लागली. सचिनला असे काय दुःख होते ? कोणते शल्य त्याच्या मनात होते? लहानपणापासून तो विरक्तच होता का ? कोणताच मोह त्याला का बांधून ठेवू शकला नाही ? कोणीच त्याला का समजावून घेऊ शकले नाही ? की त्याचा प्रेमभंग झाला होता ? प्रश्न, प्रश्न आणि प्रश्न !